



Piše:
dr. Živko Bergant

Temeljna načela družbene odgovornosti kot pogoj ekonomske demokracije

Avtor predstavlja osnove za razumevanje pojma družbene odgovornosti. Pri tem poda splošno opredelitev družbene odgovornosti in dodane vrednosti ter obravnava družbeno odgovornost države, podjetij in posameznikov kot pomemben pogoj ekonomske demokracije.

Uvod

Razprave o družbeni odgovornosti so vse bolj aktualne, segajo pa tudi v politični in poslovni jezik. Pri tem pa je uporaba tega pojma pogosto površna in celo zavajajoča. Razumevanje družbene odgovornosti je večplastno, saj obsega celovit pogled na življenje in delovanje ljudi ter njihovo vlogo v okolju. V nadaljevanju bo zelo na kratko predstavljena vsebina družbene odgovornosti s pomočjo opredelitve nekaterih njenih vidikov.

Splošna opredelitev družbene odgovornosti

Opredelitve družbene odgovornosti so številne (npr. Bergant, 2019, 4), kar po eni strani potrjuje njeno pomembnost, po drugi strani pa kaže na to, da se ta pojem še vedno razvija. Kljub temu lahko kot splošno opredelitev družbene odgovornosti razumemo kot: *odgovornost posameznikov in organizacijskih sistemov vseh oblik in ravni pri ustvarjanju, ohranjanju in delitvi dodane vrednosti, to je pri povečevanju blaginje celotne družbe. Šele delovanje, ki je skladno z načeli družbene odgovornosti, omogoča prehod v ekonomsko demokracijo.* Zato jo bomo v nadaljevanju na kratko obravnavali, vendar samo z nekaterih temeljnih vidikov.

Zgornja opredelitev pa opredeljuje tudi, kaj je družbeno neodgovorno. To je namreč **vsako delovanje, ki zmanjšuje, ali ogroža družbeno blaginjo.**

Opredelitev dodane vrednosti

Primarna potreba človeka je njegov obstoj. Tveganja, ki mu grozijo, lahko obvladuje **samo z delom, s katerim se ustvarja dodano vrednost**, ki je tudi vir rezerv za obvladovanje tveganj. Človek ustvarja dodano vrednost učinkoviteje z izkoriščanjem pozitivnih sinergij združevanja v različne organizacijske oblike, od družine do države. To sodelovanje omogoča tudi spoznanje o medsebojni povezanosti in soodvisnosti ljudi kot posledic družbene in tehnične delitve dela.

Najširša opredelitev dodane vrednosti: **to je novoustvarjena vrednost (v materialni ali nematerialni obliki),¹ ki povečuje splošno blaginjo družbe.** S tem prispeva tudi k povečanju rezerv za obvladovanje tveganj. Temelji na *zakonu dodane vrednosti*, ki je bil že predstavljen v tej reviji (Bergant, 2019).

Človek se obnaša družbeno odgovorno, kadar ustvarja dodano vrednost (v najširšem smislu besede), bodisi kot posameznik bodisi v okviru različnih organizacijskih sistemov.

Družbena odgovornost države

Družbena odgovornost države se kaže zlasti v zagotavljanju:

1. varnosti državljanov,
2. ustrezne zaščite narave,
3. ustreznih pogojev za razvoj gospodarstva in kulture,
4. civilizacijske rasti in ustrezne družbene blaginje.

Država je najpomembnejši deležnik podjetij (vseh oblik organiziranosti) in posameznikov, saj prispeva k obvladovanju njihovih tveganj. Dolžna je skrbeti tudi za to, da se v podjetjih ustvarja dodana vrednost. Če se le-ta ne ustvarja, bi morala država zahtevati ustrezne ukrepe, česar pa sedanji pravni red ne predvideva.

Družbena odgovornost podjetij

Podjetje, ki ga ustanovijo ustanovitelji, nima lastnika, saj postane sestavni del družbene strukture. S tem podjetje prevzame del družbene odgovornosti, ne glede na posamične interese ustanoviteljev oziroma vlagateljev kapitala. Njegova družbena odgovornost se kaže v **odgovornosti za povečevanje družbene blaginje prek koristi, ki jih nudi svojim deležnikom (ne samo vlagateljem kapitala).** Te koristi jim je dolžno nuditi, ker deležniki (delničarji, zaposlenci, upniki, država, ožje in širše okolje) prevzemajo del tveganja poslovanja podjetja.

¹Dodana vrednost torej ni računovodska kategorija, saj vsebuje tudi "mehke" prvine, ki so nematerialne, kulturne in čustvene narave.

Prenehanje podjetja pomeni tudi zmanjšanje zmogljivosti za ustvarjanje dodane vrednosti za povečanje blaginje družbe. Zato o prenehanju podjetja ne bi smeli odločati samo ustanovitelji oziroma vlagatelji kapitala, kar trenutno pravni red omogoča.

Rast podjetja se načeloma zagotavlja z ustreznimi razvojnimi in naložbenimi odločitvami. Pri tem mora biti ustvarjanje dodane vrednosti v prihodnosti temeljno sodilo upravičenosti naložb in razvoja podjetja sploh (dobiček torej ne bi smel več biti sodilo uspešnosti podjetja).

Prav tako bi morala biti podlaga za vrednotenje podjetij **pričakovana dodana vrednost in ne dobiček**. Ta bi morala biti tudi podlaga za odločanje o združevanju in razdruževanju podjetij. Sodilo za take odlo-

mo tistim, ki delajo v težjih delovnih pogojih.

Sestavni del ustvarjene dodane vrednosti so obresti na prejeta posojila, kar je načeloma splošno priznано že zdaj. Znesek obresti pa bi moral biti (skladno z ustrežno posojilno pogodbo) **odvisen od uspešnosti poslovanja podjetja** in ne bi smel pomeniti odbitne postavke od davčne osnove podjetja (finančni vzvod v sedanji teoriji ekonomike in financ podjetja je torej umetna in nepotrebna tvorba).

Pravica do morebitno zadržane (neizplačane) dodane vrednosti bi morala pripadati **vsem deležnikom** sorazmerno z njihovim prispevkom k obvladovanju tveganj podjetja. To logično sledi iz zakona dodane vrednosti.

Za potrebe odločanja skladno z načeli ekonomike na podlagi dodane vrednosti je

Kot splošno opredelitev družbene odgovornosti razumemo »odgovornost posameznikov in organizacijskih sistemov vseh oblik in ravni pri ustvarjanju, ohranjanju in delitvi dodane vrednosti, to je pri povečevanju blaginje celotne družbe.«

čitve bi namreč morala biti korist za vse deležnike v take transakcije vključenih podjetij.

Na zgornjih osnovah je treba znanstveno utemeljeno oblikovati **ново teorijo ekonomike podjetja**,² ki temelji na dodani vrednosti in ne na dobičku. To bi vplivalo tudi na informacije, potrebne za delovanje kapitalskih trgov.

Ustvarjena dodana vrednost načeloma pripada **deležnikom sorazmerno z njihovim deležem** prevzemanja tveganja v poslovanju podjetja (ne pa samo lastnikom vloženega kapitala).³ Skladno s tem načelom bi bilo treba prilagoditi zakonodajo in sprejeti ustrezne smernice.

Človeška delovna sila se pri delu troši tako kot osnovna sredstva. Zato bi bilo treba upoštevati tudi **amortizacijo delovne sile** (v višini življenjskih stroškov oziroma drugače dogovorjeni višini).⁴ Nadomestilo potroška delovne sile pripada vsem zaposlencem (vključno z upravo oziroma poslovodstvom) v enaki višini. Zviša se lahko sa-

nuno oblikovati **ustrezen informacijski sistem**. To zahteva ustrezno spremembo predpisov (zlasti Zakona o gospodarskih družbah), in računovodskih standardov, ki morajo podpirati strategijo družbene odgovornosti in trajnostnega razvoja (trajnostno poročanje).

Pri tem bodo najpomembnejše informacije o dodani vrednosti in kapitalski uspešnosti podjetja. Zadnja je tudi pogoj njegove plačilne sposobnosti Bergant (2012, 247). To pomeni **potrebo po celoviti prenovi računovodske teorije** in njeno usmeritev v okolje in družbo. Temu ustrezno je treba zagotoviti ustrezen sistem nadziranja, vključno z načeli revidiranja poslovanja podjetij.

Posebno je treba opredeliti planet Zemljo kot pomembnega deležnika, kar zahteva priznavanje stroškov njegove amortizacije oziroma vračanje ali obnavljanje njegovih porabljenih resursov. To seveda zahteva tudi ustrezno prilagajanje predpisov in standardov.

Posameznik in družbena odgovornost

Temeljno sodilo družbene odgovornosti posameznika je njegovo ustvarjanje dodane vrednosti kot prispevek k družbeni blaginji. Njegova odgovornost do družbe temelji na koristih, ki jih prejema od družbe kot celote, saj je njen povezan in soodvisni del. Ta odgovornost obstaja tako za posamezno fizično osebo kot tudi za **zaposlence v podjetjih, ki imajo na tej podlagi pravico do udeležbe v dodani vrednosti**.

Temeljni cilj posameznika (po zagotovitvi varnosti in svobode) je njegova osebna blaginja v najširšem smislu (ne samo materialno, temveč tudi zadovoljitev potrebe po samouresničevanju, torej po udeležanju svojega poslanstva). Stopnjo doseganja tega cilja lahko tudi empirično merimo, kar pomeni, da je treba spremeniti tudi cilje ustreznega družbenega informacijskega sistema.

Sklep

Obravnavana vsebina družbene odgovornosti je za marsikoga lahko **preveč radikalna ali pa celo utopična**, ker je težko uresničljiva v kratkem času. Zato je večinoma bolj priljubljen pristop s postopnimi spremembami, ki pa ima vsaj **dve slabosti**, kajti posamezna sprememba lahko:

- daje vtis, da je vse drugo sprejemljivo in v redu (saj popravljamo samo nekaj malenkosti);
- usmeri delovanje tudi v napačno smer, če ni jasno opredeljen končni cilj (čeprav zgleda skoraj kot nedosegljiv).

Nedvomno pa je za začetek pravih sprememb treba marsikaj spremeniti v razmišljanju o vsebini posameznih pojmov in kategorij, ki jih se pogosto nekritično uporabljamo.

Upoštevanje načel družbene odgovornosti daje zaposlencem **podlago za pogajanja o delavski participaciji, družbi pa lažji prehod v ekonomsko demokracijo**.

Literatura

Bergant, Živko (2012). *Plačilna sposobnost in kapital-ska ustreznost podjetja*. Ljubljana: Inštitut za poslovodno računovodstvo.

Bergant, Živko (2018). *Udeležba zaposlencev v dodani vrednosti v podjetniškem okolju*. *Ekonomski demokracija*, št. 4/2018, str. 2–5.

Bergant, Živko (2019). *Izhodišča za celovito obravnavanje družbene odgovornosti*. *Ekonomski demokracija*, št. 2/2019, str. 4–8.

Bergant, Živko (2021). *Zavedanje družbene odgovornosti in posledice*. Ljubljana: *Visoka šola za računovodstvo in finance*.

² Več o tej teoriji v Bergant (2021, 72–115).

³ Več o tem v Bergant (2018, 2).

⁴ Tudi stopnje minimalne amortizacije so arbitrarno določene.